

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису

УДК 336.6

ЛАПІЦЬКА СВІТЛАНА ЮРІІВНА

**УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ТА АНАЛІЗУ
ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ АКЦІОНЕРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.06.01- Економіка підприємств і форми господарювання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Дніпропетровськ - 1997

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Дніпропетровському державному аграрному університеті.

- Науковий керівник** - кандидат економічних наук, доцент
Макаренко Петро Миколайович
- Офіційні опоненти** - доктор економічних наук, професор
Щетинін Анатолій Іванович
кандидат економічних наук, професор
Гуня Володимир Олександрович
- Провідна організація** - Київський Національний університет
ім. Тараса Шевченка

Захист відбудеться *19* червня 1997 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К03.03.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук при Дніпропетровському державному аграрному університеті за адресою: 320027, Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25, ауд. 706.

Просимо взяти участь у обговоренні дисертації під час захисту, або надіслати відгук на автореферат у 2-х примірниках, завірений гербовою печаткою, за адресою: 320027, Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дніпропетровського державного аграрного університету.

Автореферат розісланий *14* травня 1997

ЛННБ України ім. В. Стефаніка



00737284 (V)

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Плаксієнко В.Я.

Актуальність проблеми дослідження визначена важливістю підвищення ефективності виробництва та послуг ринкових форм господарювання, раціональним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів підприємств в різних галузях економіки. Зміна економічних відносин суб'єктів господарської діяльності потребує нових підходів до управління, пошуків форм і методів обробки аналітичної інформації, формування банків даних, щоб оперативно і об'єктивно розкрити недоліки, втрати, "вузькі місця" і визначити напрямки подальшого розвитку і удосконалення фінансово-господарської системи. Складовою частиною управління є своєчасна оцінка та аналіз розвитку підприємств в специфічних умовах переходу України до ринкових відносин. Добре організований економічний аналіз і виявлення резервів є базою для моделювання і індикативного планування виробничих процесів, вибору оптимальних варіантів функціонування нових господарських структур.

Система оцінки та аналізу економічного стану, що була створена для соціалістичних господарчих суб'єктів, по суті не пригодна для ринкових умов. Головні причини такого положення - це роздержавлення економіки, децентралізація планування і управління, використання виробничих ресурсів в тих напрямках, де вони зможуть забезпечити високу конкурентоздатність на протязі тривалого часу. Крім того, на функціонуючому державному підприємстві не існувало проблеми управління капіталом, оскільки розподіл джерел власних і позичейних коштів мав формальний характер, а збільшення розмірів пасиву проходило у відповідності з планом перевозброєння здебільшого за рахунок державних капіталовкладень. В свою чергу не було проблеми управління активами, що формувались також централізовано. Формування ринкових відносин та надання самостійності підприємствам шляхом прийняття законодавчих актів про господарські товариства, приватизацію, інвестиції, цінні папери і фондовий ринок, конкуренцію, банкрутство та інше вимагає обґрунтування комплексу питань методології, методики і організації економічного аналізу, а також оцінки фінансово-господарського розвитку, як важеля управління і забезпечення ефективної підприємницької діяльності в Україні. Наука повинна розробити цей об'єктивний і комплексний інструмент дослідження економічного стану нових форм господарювання.

Ступінь розробки проблеми. В науковій літературі за останній час питання економічного аналізу знайшли певне відображення. Значний вклад в розробку теорії і методики аналізу і оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств внесено Л.І. Абалкіним, А.Ф. Аксененко, М.І.Бакановим, А.А. Задоею, А.П. Зуділіним, В.С. Кабаковим, В.Т. Лановим, Б.М.Литвином, Р.С. Сайфулінін, А.П. Чечетою, Н.Г. Чумаченко, А.Ф. Шереметом, І. Шумпетером, Е.Нікбахтом, А.Гроппеллі та ін.

Разом з тим, в теорії і практиці оцінки і аналізу є низка невіршених питань. Зокрема, ні вітчизняні, ні зарубіжні автори не пропонують узагальненого показника оцінки фінансово-господарської діяльності ринкових форм господарювання. Кожний розглянутий чи оцінюючий показник характеризує або окрему сторону підприємницької діяльності, або ефективність використання конкретного виду ресурсів.

Традиційні показники оцінки фінансового стану і аналізу результатів господарювання підприємств нового типу, що покладені в основу звітності і інформаційного забезпечення



управління, не вирішують завдань виявлення максимального використання певних резервів виробництва і, таким чином, не підвищують рівень його економічної ефективності.

Мета і задачі дослідження. Основною метою дисертаційної роботи являється теоретико-методологічне обґрунтування і розробка методичних рекомендацій аналізу фінансово-господарської діяльності акціонерних та інших підприємств ринкового типу, удосконалення системи оцінки їх економічного стану і виявлення резервів його стабілізації.

Досягнення цієї мети зумовило вирішення наступних проблем, що виносяться на захист:

- дослідження основних напрямків і особливостей існуючих в ринковій господарюванні методів економічного аналізу;
- виявлення істотності і функцій аналітичних показників і коефіцієнтів, ступінь їх впливу на фінансовий стан і результати господарської діяльності підприємств;
- обґрунтування кола завдань і методологічних особливостей оцінки економічного стану підприємства, уточнення поняття нормальної фінансової стійкості, розгляду набору базисних коефіцієнтів, що використовуються для її оцінки;
- вдосконалення методики оцінки фінансового становища і господарської діяльності підприємства в умовах ринкових відносин;
- апробація методики оцінки фінансового стану та аналізу результатів господарської діяльності акціонерних підприємств з відпрацьованим алгоритмом розрахунків і застосуванням ЕОМ;
- визначення необхідних управлінських рішень по розміщенню і ефективному використанню фінансових ресурсів.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження являються конкретні економічні форми (структура капіталу, інвестиції, поточні витрати, матеріально-виробничі запаси тощо) через які забезпечується формування, функціонування і розвиток системи управління ринкових підприємств.

Об'єктом дослідження в даній роботі являються акціонерні підприємства Дніпропетровської і Донецької областей. Інформаційною базою послужили прилюдні звіти акціонерних підприємств, статистичні звіти Держкомстату і незалежних аналітичних агенств, фактичні дані внутрішнього бухгалтерського обліку ринкових форм господарювання.

Методологія та методика. Теоретико-методологічною основою роботи являються системний підхід до аналізу економічних проблем і діалектичний метод пізнання взаємозв'язків і взаємодії процесів в сфері діяльності ринкових форм господарювання. Для вирішення розглянутих в дисертації проблем використані теоретичні праці вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчі акти, Укази президента і рішення Уряду України.

В дослідженні використані математичні методи і ЕОМ, економічного аналізу, моделювання, експертні оцінки, широко використовується досвід економічної діяльності підприємств в ринкових умовах.

Наукова новизна роботи. Вперше дано методику як цілісну систему організаційно-економічних заходів що до всебічної оцінки і впливу сукупності факторів на господарську і фінансову стабільність акціонерних підприємств. Вона забезпечує відповідно до

вимог ринкової економіки: а) загальну оцінку фінансового стану і його зміни за звітний період; б) показник наявності власного капіталу і відповідні йому показники діяльності підприємства; в) ступінь впливу аналітичних показників на забезпеченість підприємства власним капіталом; г) алгоритм її реалізації на персональних ЕОМ.

Науковою новизною характеризуються такі найбільш важливі результати дослідження:

- запропонована система показників для оцінки фінансового стану підприємств ринкового типу, схема взаємозв'язку впливу окремих економічних показників на їх фінансову стабільність і надійність роботи;

- обгрунтована надійність використання коефіцієнта забезпеченості власним капіталом в якості узагальнюючої оцінки фінансового стану і результатів господарської діяльності підприємств ринкового типу;

- розроблена методика виявлення факторів і ступенів впливу на узагальнюючий показник, який обгрунтовує результат діяльності акціонерного підприємства, що дозволяє здійснити комплексне управління його матеріальними, трудовими і фінансовими ресурсами ;

- запропоновано: а) модель визначення і розрахунку оцінки фінансового стану акціонерного підприємства, розміщення і використання власного капіталу, оптимізації співвідношення витрат і результатів господарювання; б) порядок автоматизації економічного аналізу на ЕОМ.

Практична цінність. Використання розробленої методики кількісної оцінки економічного стану акціонерного підприємства дозволяє приймати управлінські рішення по ефективному використанню всіх наявних на ньому ресурсів з метою досягнення його надійності як ділового партнера і попередження можливого банкрутства. Розроблена з використанням ЕОМ система взаємоув'язаних економічних показників і відповідно розрахунків їх впливу на узагальнюючий показник забезпечує оперативне виявлення внутрішніх резервів і своєчасне втручання в господарську діяльність акціонерних підприємств.

Апробація результатів роботи. Методика, розроблена в дисертації, прийнята і використовується при аналізі кварталних і річних звітів 15 акціонерних підприємств Дніпропетровської і Донецької областей. Учбово - методична рада УкрЦІПКа прийняла рішення про доповнення учбового курсу "Економічний аналіз" питаннями запропонованої методики аналізу та оцінки фінансово-господарського стану акціонерних підприємств.

Результати дослідження автора широко використовуються на факультеті підвищення кваліфікації і перепідготовки УкрЦІПКа в лекціях, практичних заняттях, курсових і дипломних проектах.

Публікація результатів дослідження . Результати досліджень по темі дисертації опубліковані в 6-ти наукових працях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, 3-х глав, висновків та пропозицій, списку використаної літератури, який нараховує 104 найменувань та 4-х додатків. Робота ілюстрована 15 таблицями та 12-ма рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першій главі "Теоретичні основи оцінки та аналізу діяльності ринкових форм господарювання" викладено, що наявні методики не забезпечують однозначності в оцінці стану і ступеню впливу того чи іншого показника на фінансово-господарський розвиток суб'єктів підприємницької діяльності. Не існує єдиної системи аналітичних показників і коефіцієнтів аналізу діяльності. Проведене групування наявних показників по здатності ринкових структур на протязі року виплатити свої короткострокові обов'язки, діловій активності, прибутковості і рентабельності, платоспроможності і структурі капіталу не мають універсального значення і розглядаються економістами як орієнтовочні індикатори найбільш болючих місць ринкових форм господарювання. Одні з них використовуються для оцінки фінансового стану, а другі - господарських результатів. Взаємозв'язок цих двох блоків відсутній. Зокрема, коефіцієнт автономії свідчить про питому вагу власного капіталу у валюті балансу і його необхідно аналізувати в динаміці. Окремо по вищезазваному показникові не оцінити ні економічний, ні фінансовий стан, так як сама по собі величина власних засобів нічого не характеризує. Без співвідношення величини запасів і затрат з наявністю власних оборотних засобів не можна оцінити стан підприємства. Потрібно враховувати обидві частини балансу, так як активи і пасиви виражають одну і ту сукупність засобів ринкового підприємства, але в різних розрізах. Друга група - показники платоспроможності можуть тільки доповнювати оцінку фінансового стану як зовнішнє виявлення його стійкості, що виникає з балансової рівності. Якщо фінансова стійкість визначається змогою перекрити основний капітал і матеріальні оборотні засоби джерелом власних засобів і довгостроковими кредитами, то порівняння двох статей балансу дає нам характеристику платоспроможності.

Теоретично обгрунтовано, що метод оцінки економічної і фінансової діяльності підприємства по показнику забезпечення власним капіталом є найбільш перспективним способом вибору ділового партнера.

У другій главі "Удосконалення методики оцінки та аналізу фінансово-господарського стану підприємств ринкового типу" основним джерелом для зовнішнього економічного аналізу служить бухгалтерський баланс підприємства, звіт про фінансові результати і їх використання, звіт про стан майна.

Внутрішній, або управлінський аналіз поглиблюється на основі первинних документів, облікових реєстрів бухгалтерії, даних оперативної звітності.

Запропонована методика оцінки фінансового стану підприємства основана на визначенні ступеню забезпечення власним капіталом передбачає кількісну оцінку діяльності ринкових підприємств і дозволяє виявити резерви підвищення ефективності використання його ресурсів. Відмінність її від базової полягає в наступному: а) здійснена прив'язка до нового бухгалтерського балансу; б) передбачена можливість щомісячно контролю за використанням ресурсів і вияву резервів для покращення діяльності підприємств; в) урахувати особливості функціонування акціонерного підприємства в ринкових умовах; г) використання факторного аналізу сприяє виявленню резервів нормалізації фінансового стану підприємства.

Розглянуті нижче задачі і алгоритми, їх вирішення визначають головні напрямки виявлення резервів, а їх поглиблення на основі достовірної інформації проводиться в рамках

внутрішнього аналізу. Багатоваріантність розрахунків на ЕОМ може служити підвалинами для прийняття управлінських рішень.

Методика включає наступні блоки аналізу:

- загальна оцінка фінансового стану і його зміни за звітний період;
- показник забезпечення власним капіталом і відповідні йому показники діяльності підприємств;
- визначення ступеню впливу аналітичних показників на забезпеченість підприємства власним капіталом.

В таблиці 1 приведена форма балансу в агрегованому виді.

Необхідним станом, що передує проведенню аналізу є зміна звітного балансу і Головної книги в таку форму, яка з однієї сторони, робить можливим об'єктивний аналіз і з другої, максимально зручна для проведення аналітичних результатів:

1. Основний капітал показується як підсумок розділу 1 "Основні ресурси та інші поза-обігові активи" за мінусом розрахунків із засновниками. Перетворення можна записати формулою, якщо використати коди строчок повної форми звітного балансу.

$$F = a070 - a050, \quad (1)$$

де $a070$ - значення, отримане по статті активу звітного балансу з кодом строчки 070 на початок або кінець звітного періоду;

$a050$ - відповідне значення по статті активів з кодом строчки 050;

F - основний капітал.

Використані нижче позначення трактують відповідно до звітного балансу за 1996 рік і балансу в агрегованому виді.

Таблиця 1.

Аналітичний баланс в агрегованому виді

Актив	Умовні позначення	Пасив	Умовні позначення
1. Основний капітал	F	1. Власний капітал (джерела власних ресурсів)	S
2. Обіговий капітал	C	2. Позиковий капітал (позикові ресурси)	L
в тому числі		в тому числі	
запаси і витрати	a	довготермінові позики	Lt
грошові ресурси та цінні папери	m	краткотермінові позики	Lc
дебіторська заборгованість	r	позикова заборгованість	Lp

2. Обіговий капітал визначається як сума другого і третього розділів активу звітного балансу. При цьому другий розділ зменшується на витрати майбутніх періодів, а третій - зменшується на прибутки майбутніх періодів. Перетворення записується формулою:

$$C = (a150 - a120) + (a320 - p455) \quad (2)$$

Але при внутрішньому аналізі необхідно звернути увагу на строку 310 "Інші обігові активи", бо по ній можуть бути показані витрати не покриті фондами спеціального призначення. Якщо це має місце, то треба третій розділ активу зменшити на суму коштів, не покритих фондами спеціального призначення і одночасово зменшити джерела власних ресурсів. При проведенні тільки зовнішнього аналізу інші обігові активи треба віднести до дебіторської заборгованості таким чином:

$$a = a150 - a120 \quad (3)$$

$$r = a170+a180+a190+a200+a210+a220+a230+a240+a250+a310 \quad (4)$$

$$m = a260+a270+a280+a290+a300 \quad (5)$$

3. Джерела власних ресурсів - це підсумок першого розділу пасиву. Але для об'єктивного аналізу підсумок по першому розділу активу пропонується збільшити на резерви майбутніх витрат і платежів, а також резерви по сумнівним боргам. При цьому джерела власних ресурсів зменшуються на витрати майбутніх періодів і збитки минулих років. Крім цього, джерела власних ресурсів зменшуються на суму заборгованості засновників.

Формула перетворення:

$$S = p490+p460+p415-a120-a330-a340 \quad (6)$$

Роблячі такі перетворення, ми виходимо з того, що створюючи резерви майбутніх витрат і платежів, а також резерви по сумнівним боргам, тим самим зменшуємо прибуток, одержаний в звітному періоді, але зарезервований на майбутнє. Витрати майбутніх періодів можна при цьому віднести на зменшення власних ресурсів, тому, що ці витрати підприємство вже здійснило, навіть якщо вони не відносяться до даного періоду. Прибутки майбутніх періодів створюються за рахунок дебіторської заборгованості, отже їх можна просто не враховувати.

4. Визначення розміру позикових ресурсів пов'язано з групуванням їх на довготермінові банківські кредити та позикову заборгованість (або короткотермінові зобов'язання).

Розмір позикових ресурсів визначається формулою:

$$L = Lt + Lc + Lp \quad (7)$$

По видам позикових ресурсів статті звітного балансу групуються відповідно з формулами:

$$Lt = p530 \quad (8)$$

$$Lc = p600+p610+p620 \quad (9)$$

$$Lp = p630+p640+p650+p660+p670+p680+p690+p700+p710+p720+p730 \quad (10)$$

Для внутрішнього аналізу і при щомісячному (а при бухгалтерському обліку на ЕОМ - постійному) контролі за фінансовим станом підприємства рекомендується вищеприведене групування проводити по рахункам бухгалтерського обліку.

Припускаючи, що показник забезпеченості власним капіталом є комплексним оціночним показником економічного і фінансового стану підприємства, необхідно мати на увазі, що в умовах ринкової економіки інформація про фінансовий стан підприємства може викликати

інтерес для різних категорій користувачів, які переслідують свої цілі і мають свої критерії оцінки фінансового стану конкретного підприємства.

Розглядаючи в динаміці забезпеченість власним капіталом підприємства, можна послідовно виявити вплив конкретних чинників на зміну коефіцієнту забезпеченості власним капіталом. Цей підхід до економічного аналізу дозволяє виявити міри впливу на узагальнюючий показник оцінки економічного та фінансового стану підприємства для будь-якого чинника. Послідовність виявлення впливу окремих показників діяльності підприємства показана на рис. 1.

Прийнятий розподіл аналізу на зовнішній та внутрішній обумовив його поетапне проведення. Нами пропонується п'ять етапів формалізованого розрахунку факторного впливу на забезпеченість підприємства власним капіталом:

перший етап - оцінка економічного і фінансового стану підприємства в динаміці. На цьому етапі виявляється результат фінансово-господарської діяльності. Якщо акціонерне підприємство в зазначений період працювало успішно, то значення коефіцієнту забезпеченості власним капіталом на кінець року в зрівнянні з початком року збільшується.

Запропонований коефіцієнт розглядається як узагальнюючий показник фінансово-господарської діяльності і визначається по формулі:

$$K = \frac{S}{F + a}, \text{ де} \quad (11)$$

K - коефіцієнт забезпеченості власним капіталом;

S - власний капітал;

F - основний капітал;

a - матеріальні обігові ресурси.

Другий етап оцінки також відноситься до зовнішнього аналізу. На цьому етапі визначається ступінь впливу на забезпеченість власним капіталом розміру матеріальних запасів і витрат основного капіталу та джерел власних ресурсів. Методом ланцюгових підстановок послідовно визначається вплив кожного чинника.

1. Розрахунок впливу на зміну узагальнюючого показника суми джерел власних ресурсів:

$$\Delta K(S) = \frac{S''}{F' + a'} - \frac{S'}{F' + a'} = \frac{S'' - S'}{F' + a'} \quad (12)$$

2. Розрахунок впливу на зміну узагальнюючого показника розміру основного капіталу:

$$\Delta K(S) = \frac{S''}{F'' + a'} - \frac{S''}{F' + a'}, \text{ де} \quad (13)$$

S' - джерела власних ресурсів на початок звітної періоду;

S'' - джерела власних ресурсів на кінець звітної періоду;

F' - розмір основного капіталу на початок звітної періоду;

a' - розмір матеріальних обігових ресурсів на початок звітної періоду;

F'' - розмір основного капіталу на кінець звітної періоду;

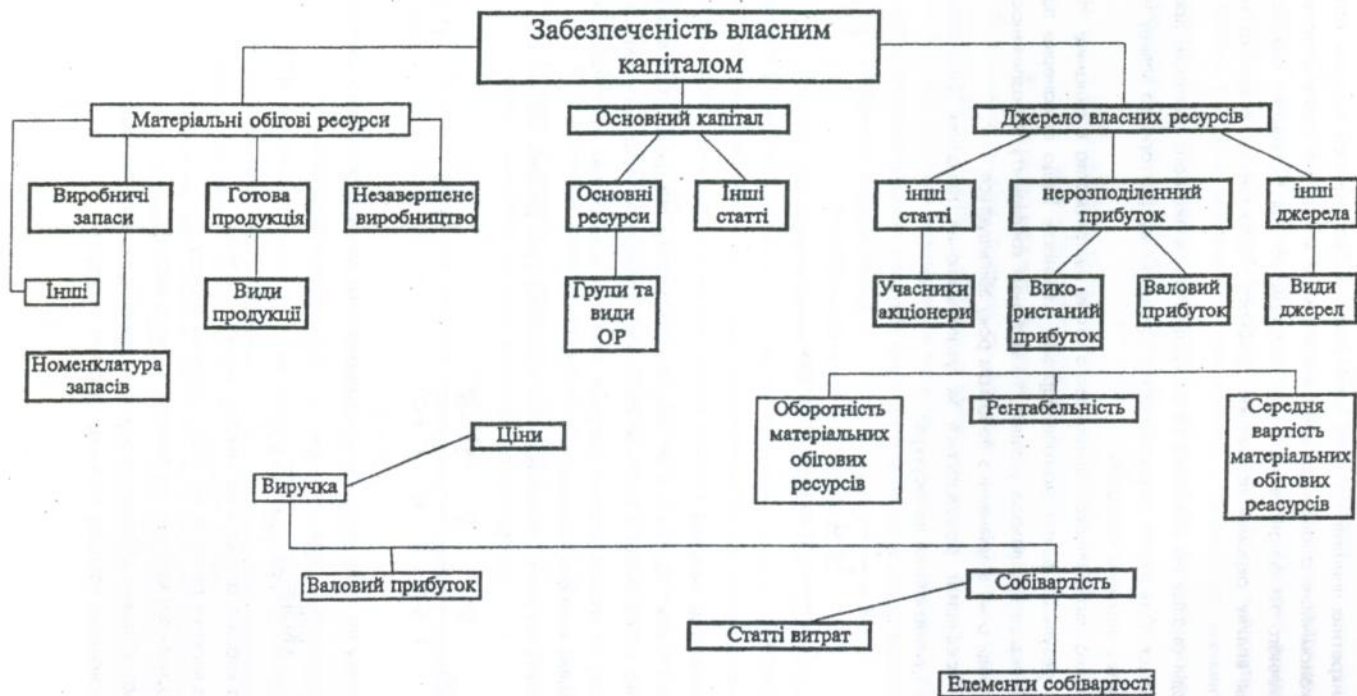


Рис. 1. Схема аналізу ступеню впливу аналітичних показників на забезпеченість власним капіталом.

3. Розрахунок впливу на зміну узагальнюючого показника розміру збільшення (зниження) запасів і витрат:

$$\Delta K(a) = \frac{S''}{F'' + a''} - \frac{S''}{F'' + a'}, \text{ де} \quad (14)$$

a'' - розмір матеріальних обігових ресурсів на кінець звітної періоду.

На наступному етапі поглиблюється аналіз в трьох напрямках. По-перше, визначається за рахунок яких складових змінився розмір матеріальних обігових ресурсів, тобто виявляється вплив зміни розміру виробничих запасів, готової продукції, незавершеного виробництва тощо.

По-друге, по цим складовим аналізується зміна розміру основного капіталу (основні ресурси, нематеріальні активи, довготермінові фінансові кошти та ін.).

Основним же напрямком поглиблення аналізу передбачається оцінка джерел власних ресурсів. Розглядаючи їх, як суму статутного капіталу і невикористаного прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства, а також цільових надходжень та інших джерел власних ресурсів, можна проаналізувати вплив цих чинників:

$$S = Wc + NP + G, \text{ де} \quad (15)$$

S - джерела власних ресурсів (власний капітал);

Wc - статутний капітал;

NP - чистий прибуток;

G - цільові надходження та інші джерела власних ресурсів.

З цієї формули видно, що зміна розміру власного капіталу залежить від зміни трьох видів джерел і відображається формулою:

$$\Delta S = \Delta Wc + \Delta NP + \Delta G \quad (16)$$

Вплив на фінансову стійкість кожного з приведених в формулі чинників в формалізованому виді буде виглядати так:

1. Розрахунок ступеня впливу зміни статутного фонду на зміну показника забезпеченості власним капіталом:

$$\Delta K(Wc) = \Delta K(S) \times \frac{\Delta Wc}{\Delta S}, \text{ де} \quad (17)$$

$\Delta K(Wc)$ - вплив на узагальнюючий показник змін статутного фонду;

ΔWc - абсолютна зміна статутного фонду;

ΔS - абсолютна зміна розміру власного капіталу.

2. Розрахунок ступеня впливу зміни суми чистого прибутку на зміну фінансової стійкості підприємства:

$$\Delta K(NP) = \Delta K(S) \times \frac{\Delta NP}{\Delta S}, \text{ де} \quad (18)$$

$\Delta K(NP)$ - вплив на узагальнюючий показник зміни чистого прибутку;

ΔNP - абсолютна зміна розміру чистого прибутку.

3. Розрахунок ступеня впливу розміру цільових надходжень на зміну фінансової стійкості підприємства:

$$\Delta K(G) = \Delta K(S) \times \frac{\Delta G}{\Delta S} \quad (19)$$

$\Delta K(G)$ - вплив на узагальнюючий показник суми цільових надходжень та інших джерел власних ресурсів;

ΔG - абсолютна зміна розміру цільових надходжень інших джерел власних ресурсів.

Якщо перші три етапи проводяться на базі даних бухгалтерських балансів для зовнішнього аналізу і по Головній книзі для щомісячного внутрішнього аналізу, то на четвертому етапі аналізу додатково знадобляться звіт про фінансові результати або облікові регістри.

Основним джерелом власних ресурсів, на думку автора, є одержаний (валовий) прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства, а також фінансовий стан підприємства залежить насамперед від його розміру.

Визначимо валовий прибуток як добуток між коефіцієнтом рентабельності матеріальних обігових ресурсів і їх середнім розміром, або це відповідає добутку обертаємості матеріальних обігових ресурсів і коефіцієнту рентабельності одного обороту і середньому розміру матеріальних обігових ресурсів:

$$G_p = R_a \times A_{cp} = I_{NR} \times R_s \times A_{cp}, \quad \text{де} \quad (20)$$

R_a - рентабельність матеріальних обігових ресурсів (запасів та витрат);

G_p - валовий прибуток;

A_{cp} - середня вартість матеріальних обігових ресурсів за базисний період;

I_{NR} - обертаємість матеріальних обігових ресурсів;

R_s - рентабельність одного обороту.

Рентабельність матеріальних обігових ресурсів визначається за формулою:

$$R_a = \frac{G_p}{A_{cp}} = \frac{C_g S}{A_{cp}} \times \frac{G_p}{C_g S}, \quad \text{де} \quad (21)$$

$C_g S$ - собівартість виконаних робіт та послуг.

Середня вартість матеріальних обігових ресурсів це їх сума на початок і кінець року поділена на два, тобто :

$$A_{cp} = \frac{a' + a''}{2} \quad (22)$$

Обертаємість матеріальних обігових ресурсів це відношення собівартості виконаних робіт та послуг до їх середньої вартості :

$$I_{NR} = \frac{C_g S}{A_{cp}} \quad (23)$$

Відношення валового прибутку до собівартості виконаних робіт і послуг - це рентабельність одного обороту:

$$R_s = \frac{G_p}{C_g S} \quad (24)$$

Якщо з валового прибутку відрахувати використану частину прибутку, то одержимо чистий прибуток (NP), який буде дорівнювати:

$$NP = I_{NR} \times R_s \times A_{cp} - SP \quad (25)$$

SP - використана частина валового прибутку (податки, проценти та ін.)

Таким чином, на розмір чистого прибутку впливає чотири економічних показники: обертаємість запасів та витрат, рентабельність робіт, повний розмір запасів та витрат, а також розмір використання прибутку.

На четвертому етапі аналізу виявляється взаємозв'язок економічних показників і ступені їх впливу на зміну розміру валового прибутку.

1. Розрахунок впливу обертаємість матеріальних обігових ресурсів на прибуток:

$$\Delta GP(\text{INR}) = \Delta \text{INR} \times R_s \times A_{\text{Cp}}, \text{ де} \quad (26)$$

$\Delta GP(\text{INR})$ - вплив на валовий прибуток зміни обертаємість матеріальних обігових ресурсів;

ΔINR - зміна обертаємість матеріальних обігових ресурсів.

2. Розрахунок впливу рентабельності одного обороту на прибуток:

$$\Delta GP(R_s) = \text{INR}'' \times \Delta R_s \times A_{\text{Cp}}, \text{ де} \quad (27)$$

$\Delta GP(R_s)$ - вплив на валовий прибуток зміни рентабельності одного обороту;

INR'' - обертаємість матеріальних обігових ресурсів в звітному періоді;

ΔR_s - зміна рентабельності одного обороту.

3. Розрахунок впливу середнього розміру матеріальних обігових ресурсів на прибуток:

$$\Delta GP(A_{\text{Cp}}) = \text{INR}'' \times R_s \times \Delta A_{\text{Cp}}, \text{ де}$$

$\Delta GP(A_{\text{Cp}})$ - вплив на валовий прибуток зміни середньої вартості матеріальних обігових ресурсів;

R_s - рентабельність одного обороту;

ΔA_{Cp} - зміна середнього розміру матеріальних обігових ресурсів.

4. Розрахунок загальної зміни валового прибутку:

$$\Delta GP = \Delta GP(\text{INR}) + \Delta GP(R_s) + \Delta GP(A_{\text{Cp}}) \quad (29)$$

5. Розрахунок загальної зміни чистого прибутку:

$$\Delta \text{NP} = [\Delta GP(\text{INR}) + \Delta GP(R_s) + \Delta GP(A_{\text{Cp}})] - \Delta \text{SP} \quad (30)$$

На п'ятому етапі визначається безпосередній вплив окремих показників на забезпеченість власним капіталом. В даній методиці цей етап являється заключним. Разом з тим, не виключена можливість додаткового виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства і нормалізації фінансового стану.

П'ятий етап включає в себе наступні розрахунки:

1. Розрахунок впливу обертаємість матеріальних обігових ресурсів на зміну узагальнюючого показника стану підприємства:

$$\Delta K(\text{INR}) = \Delta K(S) \times \frac{\Delta GP(\text{INR})}{\Delta S} \quad (31)$$

2. Розрахунок впливу рентабельності одного обороту на зміну узагальнюючого показника стану підприємства:

$$\Delta K(R_s) = \Delta K(S) \times \frac{\Delta GP(R_s)}{\Delta S} \quad (32)$$

3. Розрахунок впливу матеріальних обігових ресурсів на зміну узагальнюючого показника стану підприємства:

$$\Delta K(A_{cp}) = \Delta K(S) \times \frac{\Delta GP(A_{cp})}{\Delta S} \quad (33)$$

4. Розрахунок впливу використання прибутку на зміну узагальнюючого показника стану підприємства:

$$\Delta K(Sp) = \Delta K(S) \times \frac{\Delta SP}{\Delta S} \quad (34)$$

Далі можливе поглиблення аналізу шляхом аналогічного визначення ступеня впливу на рентабельність одного обороту таких чинників, як обсяг виторгу від реалізації і собівартості, цін на сировину і матеріали тощо. Запропонована методика дозволяє поглиблювати аналіз і інших показників.

Підсумовуючи, одержуємо ступінь впливу кожного чинника на узагальнюючий показник економічного і фінансового стану підприємства:

$$\Delta K = \Delta K(WC) + \Delta K(G) + \Delta K(INR) + \Delta K(R_s) + \Delta K(A^{eq}) - \Delta K(SP) + \Delta K(F), \text{ де} \quad (35)$$

ΔK - зміна узагальнюючого показника економічного та фінансового стану - коефіцієнту забезпеченості власним капіталом підприємства;

$\Delta K(WC)$ - вплив на зміну узагальнюючого показника розміру статутного фонду;

$\Delta K(G)$ - вплив на забезпеченість власним капіталом цільових надходжень та інших джерел капіталу;

$\Delta K(INR)$ - вплив на забезпеченість власним капіталом оборотності матеріальних обігових ресурсів;

$\Delta K(R_s)$ - вплив на зміну узагальнюючого показника рентабельності одного обороту;

$\Delta K(A^{eq})$ - вплив на зміну узагальнюючого показника матеріальних обігових ресурсів

$$\Delta K(A^{eq}) = K(A_{cp}) + K(a); \quad (36)$$

$\Delta K(SP)$ - вплив на зміну узагальнюючого показника використання прибутку;

$\Delta K(F)$ - вплив на зміну узагальнюючого показника розміру основного капіталу.

При розрахунках ступеня впливу кожного з приведених чинників на фінансовий стан з використанням ЕОМ цю формулу слід ввести в електронну таблицю в наступному вигляді:

$$\begin{aligned}
\Delta K = & \left(\frac{S''}{F'+a'} - \frac{S'}{F'+a'} \right) + \left(\frac{S''}{F''+a'} - \frac{S'}{F'+a'} \right) + \left(\frac{S''}{F''+a''} - \frac{S'}{F'+a'} \right) + \\
& \left(\frac{S''}{F'+a'} - \frac{S'}{F'+a'} \right) \times \frac{\Delta Wc}{\Delta S} + \left(\frac{S''}{F'+a'} - \frac{S'}{F'+a'} \right) \times \frac{\Delta G}{\Delta S} + \left(\frac{S''}{F'+a'} - \frac{S'}{F'+a'} \right) \times \\
& \frac{\Delta NR \times Rs' \times \Delta Acp'}{\Delta S} + \left(\frac{S''}{F'+a'} - \frac{S'}{F'+a'} \right) \times \frac{INR'' \times \Delta Rs \times \Delta Acp}{\Delta S} + \\
& \left(\frac{S''}{F'+a'} - \frac{S'}{F'+a'} \right) \times \frac{INR'' \times Rs'' \times \Delta Acp}{\Delta S} - \left(\frac{S''}{F'+a'} - \frac{S'}{F'+a'} \right) \times \frac{\Delta SP}{\Delta S}
\end{aligned} \tag{37}$$

Таким чином, в приведеній формулі простежується зв'язок економічних показників з фінансовою стійкістю. У даному випадку аналіз означений показниками рентабельності та обертаємості, але використання запропонованої методики в подальшому дозволяє виявити ступінь впливу на узагальнюючий і інших показників. Використання даних Головної книги та облікових регістрів дозволяє підприємству щомісяця оцінювати економічний і фінансовий стан та оперативно приймати управлінські рішення по використанню виявлених резервів підвищення ефективності розміщення і використання ресурсів акціонерного підприємства з метою підвищення його надійності підприємства як ділового партнера.

Критичний аналіз базової методики фінансового аналізу, уточнення змісту самої балансової моделі, зміна періодичності проведення оцінки капіталу на основі точного оперативного обліку, визначення понять нормальної фінансової стійкості і нестійкого стану підприємства, дозволили нам розробити і обґрунтувати методику оцінки наявності, розміщення та використання капіталу підприємства, оцінити його фінансову стійкість по одному узагальнюючому показнику - коефіцієнту забезпеченості власним капіталом та виявити резерви нормалізації її стану.

В третій главі "Реалізація показників оцінки і методики аналізу фінансово-господарської діяльності акціонерних підприємств" на основі проведених досліджень структури капіталу акціонерних підприємств визначені базисні значення окремих показників.

Відповідно до запропонованої методики оцінки фінансового стану підприємств нами проведено аналіз результатів господарювання групи акціонерних підприємств Дніпропетровської і Донецької областей.

Результати аналізу показали, що в період 1991-1996 рр. відбулися серйозні зміни в майні підприємств. Більше ніж в два рази скоротилась наявність обігових коштів і в три рази матеріальних обігових ресурсів, питома вага власних обігових ресурсів в майні знизилася з 30% до 12%. Знос основних ресурсів в середньому складав 62%.

Погіршення структури майна привело до зниження рівня їх платоспроможності акціонерних підприємств. Коефіцієнт показника загального покриття знизився з 4,3 до 1,3, а по окремим підприємствам він склав 0,7. Середня частка чистого прибутку у виручці складала 13% і не могла суттєво впливати на економіку. Кредиторська заборгованість в 1,6 рази перевищувала дебіторську. Зменшення власних обігових коштів проходило в основному за рахунок зниження рівня рентабельності всіх операцій по чистому прибутку. Половина

аналізованих нами акціонерних підприємств була нерентабельна, у останніх 50% рівень рентабельності знизився від 15,8% до 1,5%.

Незважаючи на загальну тенденцію погіршення структури майна, зниження платоспроможності деякі акціонерні підприємства знаходили шляхи і методи управління, що забезпечували їх життєздатність і стійкість економічного становища. До таких відноситься АП №13 - базове підприємство апробації запропонованої методики оцінки економічного стану.

Використовуючи в якості основного джерела інформації Головну книгу цього підприємства і облікові реєстри, ми згрупували рахунки бухгалтерського обліку, розрахували коефіцієнт забезпеченості власним капіталом і зміни його показника за звітний період залежно від зміни слідуєчих складових: основного капіталу, запасів і витрат, статутного фонду, одержаного і використаного прибутку, рентабельності виробництва, оборотності матеріальних обігових ресурсів і ін.

Потреба акціонерних підприємств в щомісячній оцінці своєї діяльності зумовила не тільки узагальнення багатьох економічних показників в один, але і застосування електронно-обчислювальних машин для оперативного виявлення результатів фінансово-господарської діяльності.

Запропоновано порядок і алгоритм автоматизації економічного аналізу, що має в своїй основі табличний процес і реалізовано на персональній електронно-обчислювальній машині "IBM". Це дозволяє сумістити широкі можливості персональної ЕОМ з привілеєм безпосередніх користувачів в обробці і забезпеченні вірогідності інформації.

Схема проведення аналізу із використанням ЕОМ приведена на рис. 2.

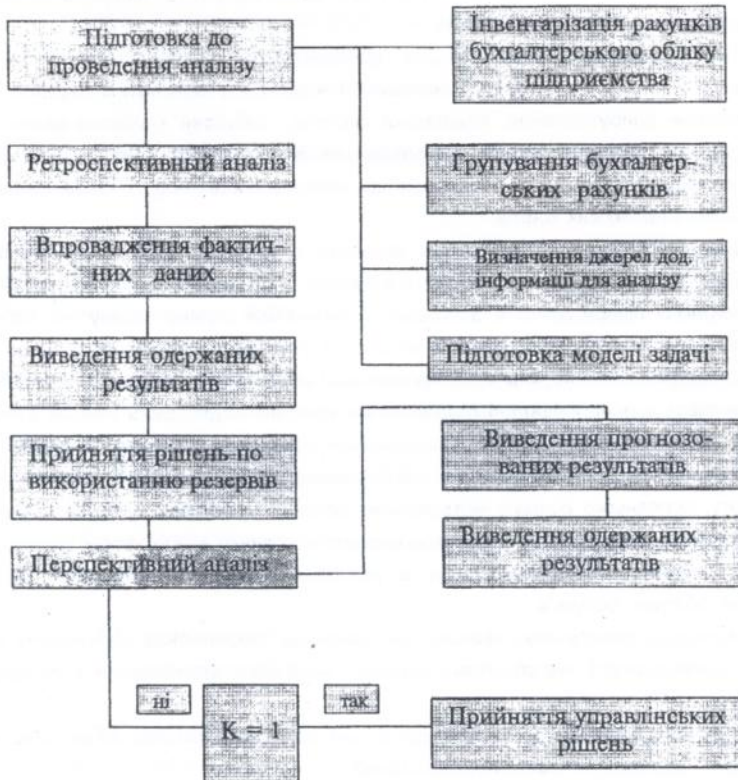
ОСНОВНІ ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Традиційні показники, що застосовуються для оцінки виробничо-фінансової діяльності теперішнього стану розвитку нових форм господарювання, не вирішують завдань, які виникають перед ними на етапі формування ринкових відносин.

2. Вивчення основних напрямків, особливостей методів економічного аналізу показало, що по-перше ні в теорії, ні в практиці не має єдиної системи аналітичних показників, по-друге, існуюча методика не дозволяє однозначно оцінити стан і виявити інтегральний ступінь впливу того чи іншого показника на фінансово-господарський стан акціонерного підприємства.

3. Методика використання коефіцієнта забезпеченості власним капіталом в якості узагальнюючої оцінки результатів фінансово-господарської діяльності дозволяє найбільш об'єктивно оцінити фінансову стійкість акціонерного підприємства і окремі резерви її нормалізації, послідовно виявити в динаміці вплив будь-якого фактора на зміну цього коефіцієнту, проводити порівняльний аналіз свого економічного стану з аналогічним станом конкурентів.

4. Вважаємо за необхідне змінити форми звітного балансу ринкових суб'єктів підприємства. Зокрема: а) по активу балансу основний капітал визначати як різницю між підсумком розділу першого і розрахунків з засновниками;



K - коефіцієнт забезпеченості власним капіталом

Рис. 2. - Застосування EOM в управлінні ресурсами підприємства

б) оборотний капітал визначати як суму другого і третього розділів активу звітного балансу. При цьому другий розділ зменшується на доходи майбутніх періодів; в) джерела власних коштів за підсумком першого розділу пасиву пропонуємо збільшувати на резерви наступних витрат і платежів, а резерви за сумнівними боргами зменшувати на витрати майбутніх періодів, а також збитки минулих і звітного років. Крім того, джерела власних коштів зменшуються на суму боргів засновників.

5. Пропонуємо методичний підхід дослідження структури капіталу акціонерних підприємств як в умовах нестабільної економіки і недоліків в організації окремих елементів ринкової системи (ціноутворення, податкової системи, побудови кредитно-фінансового механізму), так і в нормальних умовах її функціонування. Суть його складається із визначення сукупності коефіцієнтів: автономії, маневреності, ліквідності балансу, а також співвідношення джерел власних і позикових коштів.

6. Пропонуємо п'ять етапів єдиної методики розрахунку факторного впливу на забезпечення суб'єктів підприємства власним капіталом: 1) оцінювати економічний і фінансовий стан акціонерного підприємства в динаміці; 2) визначити ступінь впливу на забезпечення власним капіталом розміру матеріальних запасів і витрат, довгострокових кредитів, основного капіталу і джерел власних коштів; 3) провести аналіз по сумі статутного капіталу, прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства, цільових надходжень і інших джерел власних коштів; 4) виявити взаємозв'язок економічних показників і ступінь їх впливу на зміну розміру валового прибутку: від обороту матеріальних обігових ресурсів, рентабельності одного обороту, середнього розміру матеріальних обігових ресурсів, суми реалізації, прибутку; 5) розрахувати вплив на зміну узагальнюючого показника нових форм господарювання: обертаємості матеріальних обігових ресурсів, рентабельність одного обороту, прибутку, суми матеріальних обігових ресурсів.

7. Оцінюючи економічне і фінансове становище акціонерних підприємств на основі організації зовнішнього і внутрішнього аналізу необхідно враховувати специфіку виробництва:

- при формі розрахунків за готову продукцію доцільно вартісний об'єм незавершеного виробництва співставити із позиченими коштами;
- покращення фінансового стану, обумовлене зменшенням основного капіталу, вказує на те, що підприємство скорочує об'єм або збільшує фондвідачу;
- скорочення основного капіталу характеризує покращення його мобільності або збільшення зносу основних засобів.

8. Запропонована методика при зовнішньому аналізі дозволяє розглянути джерела власних коштів по видах, а також прибуток відносно рентабельності виробництва і обороту матеріальних оборотних засобів, визначити ступінь впливу цих факторів на фінансову стійкість акціонерного підприємства, забезпечити автоматизацію економічного аналізу на персональних ЕОМ.

9. Проведений нами аналіз фінансово-господарської діяльності групи і окремих акціонерних підприємств дозволив об'єктивно оцінити їх фінансово-господарську діяльність, виявити резерви нормалізації економічного і фінансового стану, накреслити необхідні управлінські рішення по стимулюванню і оптимізації діяльності в відповідності з функціями підприємства.

10. Результати проведеного дослідження сприяють вибору рішень по розміщенню і використанню фінансових ресурсів, регулюванню і оптимізації співвідношення витрат і результатів господарювання, організації обліку, аналізу і контролю, передбаченню виробничої ситуації по підвищенню ефективності і надійності акціонерних підприємств. Зокрема, по АП №13 управлінські рішення були прийняті на основі багатоваріантних розрахунків, проведених по даній методиці з використанням ЕОМ, виконання яких дозволило підвищити забезпеченість даного підприємства власним капіталом, тим самим підвищити його платаспроможність і в цілому нормалізувати фінансовий стан.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені в наступних роботах:

1. Аврунова Э.А., Лапицкая С.Ю., Нападайло В.А. Анализ финансово-хозяйственной деятельности металлургических предприятий в рыночных условиях хозяйствования. Учебное пособие. - Днепропетровск: УЦИПК, 1996.-109с.
2. Лапицька С.Ю., Нападайло В.О. Про критерії оцінки ефективності виробничих рішень інноваційної діяльності в ринкових умовах господарювання. //Тези доповідей на III Міжнародній конференції "Франція та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур" - Дніпропетровськ, 1996. - С.94-95.
3. Лапицкая С.Ю. Руководитель в системе управления производством. - Деп. в Укр ІНТЕІ 05.09.1996, № 1781 - УК 96-7с.
4. Лапицкая С.Ю., Нападайло В.А. Анализ выполнения плановых заданий, установленных по прибыли для акционерных обществ.-Деп. в Укр ІНТЕІ 05.09.1996, № 1783 - УК96.-29с.
5. Лапицкая С.Ю., Нападайло В.А. Основы экономико-математического анализа и его использование для управления промышленным предприятием в рыночных условиях хозяйствования. - Деп. в Укр ІНТЕІ 03.01.97, №17-УК97.-33с.
6. Макаренко П.Н., Лапицкая С.Ю. Эффективность управленческих решений при индикативном планировании.// Придніпровський науковий вісник.-1997.- №10 (21), -С.23-26.

Особистий внесок автора. Усі результати, що складають основний зміст дисертаційної роботи, отримані автором самостійно.

В учбовому посібнику [1] автором підготовлені вступ, перший, другий, третій, шостий, одинадцятий розділи і закінчення загальним обсягом 70 сторінок.

В опублікованих з іншими авторами статтях [4,5,6] загальним обсягом 66 сторінок машинописного тексту, дисертанту належить приблизно 60 відсотків тексту.

АННОТАЦИЯ**Лапицкая С.Ю.****СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОЦЕНКИ
И АНАЛИЗА ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ
АКЦИОНЕРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - Экономика предприятий и формы хозяйствования. Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 1997.

Обоснована необходимость совершенствования анализа и разработана методика использования коэффициента обеспеченности собственным капиталом в качестве обобщающей оценки финансового состояния и результата хозяйственной деятельности предприятий, предложена схема взаимосвязи отдельных экономических явлений (показателей) с финансовой устойчивостью предприятия и надежностью его работы, рекомендованы необходимые и достаточные условия выявления резервов повышения эффективности производства, алгоритм реализации предложенной методики на персональном компьютере.

Разработанная методика позволила объективно оценить результаты финансово-хозяйственной деятельности акционерных предприятий и предложить необходимые управленческие решения по размещению и использованию финансовых ресурсов, регулированию и оптимизации соотношения затрат и результатов хозяйствования.

ANNOTATION**Lapitskya S.U.****PERFECTION OF AN ESTIMATION AND ANALYSIS
OF AN ECONOMIC CONDITION
OF THE JOINT-STOCK ENTERPRISES**

The dissertation is submitted for a Candidate of Economics Scientific Degree; speciality 08.06.01 - Enterprise Economics and Farm Management Farms. The Dnepropetrovsk State Agrarian University, Dnipropetrovsk, 1997.

Necessity of perfection and is justified a technique of use of a factor of security the own capital in quality of generalizing valuation of a financial condition and result of economic activity of the enterprises is developed, circuit of interrelation of the separate economic phenomena with financial stability of the enterprise and reliability of its work is offered, are recommended necessary and sufficient conditions of reveling of reserves of increase of efficiency of manufacture.

The developed technique has allowed objectively to evaluate results of financial-economic activity of the joint-stock enterprises and to offer the necessary administrative decisions on accommodation and use of financial resources, and optimization of a parity of costs and results of managing.

Ключові слова: економічний аналіз, фінансовий стан, господарська діяльність, матеріальні обігові ресурси, основний капітал, власні ресурси, валовий чистий прибуток, платоспроможність, ліквідність.



Подписано к печати 7.05.97 Формат 60x84/16
Бумага типогр. №2. Печать ризограф. Уч.-изд. л. 1,04
Зак. № 19 Тираж 100 экз.

ГНПП "Системные технологии"
320635, Днепропетровск, пр. Гагарина, 4

435500

AB 37.782

1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025